

Slavko Čamba – zaljubljenik u Đurđevac, kajkavštinu i etno baštinu Podravine

Povratnička priča

DOROTEJA JENDRIĆ

„Vgodil sem duše svoje za se ono kaj sem v mladosteprepustil“, povjerio nam je Slavko Čamba, pjesnik, prozaik, baštinik kakvoga se rijetko sreće.

Slavko Čamba, poznat kao pjesnik, prozaik i zaljubljenik u starine, ove je godine 31. kolovoza proslavio 86. rođendan u rodnom Đurđevcu. Svoje zlatne godine provodi u najdražem zavičaju, na svojoj djedovini. Već se broji četvrt stoljeća da je kod kuće, a isto je takav „komad života“ i svoje najbolje (srednje) godine proživio u glavnom austrijskom gradu. Beč je postao njegov drugi dom kad je 1967. godine morao pobjeći iz ondašnje Jugoslavije. U austrijskoj prijestolnici živio je s obitelji do konačnoga povratka u domovinu Hrvatsku 1991. godine.

Čambina je biografija zamršena, puna preobrata, mogla bi poslužiti kao idealan predložak za dobru filmsku priču. A zaplet te priče događa se u trenutku kad „glavni lik“ u mladenačkom zanosu „na odsluženju vojnoga roka u JNA“ kritizira politički komunistički sistem, potom obavještajne službe prate u stopu svaki njegov korak. U toj se životnoj i obiteljskoj priči isprepliću elementi rodoljublja, životnoga nomadizma, obiteljski rastanci i sastanci, a cijelo to vrijeme snažni su kulturološki predlošci s naglaskom na materinjem jeziku i baštinskim temama. Kroz priču o pojedincu koji zbog kritike sistema mora bježati iz zemlje, o

Sl. 1. Slavko Čamba u vlastitom domu (snimila: D. Jendrić).

obitelji koja ga slijedi i suosjeća s njime u iseljenuštvu, dolazimo do priče o velikoj političkoj kontroli totalitarnoga komunističkoga sistema nad pojedincem. Toga moćnoga sistema koji pokazuje kako malom čovjeku može za gorčati život. Sistema koji je svakoga tko je jednom došao na „crnu listu“ slijedio po svijetu i podsjećao da čovjek nikada nije dovoljno daleko da ga oni ne bi mogli pratiti.

Sl. 2. Dio Etnografske zbirke Slavka Čamba – namještaj (snimila: A. Šikljan).

„Moj je život bio jako buran, ali je istodobno bio i jako interesantan“, reći će Slavko Čamba. Uzdignute glave preživio je sve životne nevolje, a s Hrvatskom zajednicom u Beču razvio je svoje rodoljublje još više, tamo je postao čovjek od pera, pisac, intelektualac. Pisanje je dalo novu dimenziju njegovu životu. Objavljivao je u emigrantskim glasilima *Hrvatska država*, *Nova Hrvatska*, u *Hrvatskom oslobodilačkom pokretu* i *Živoj zajednici*, u *Gradišćanskim novinama*, ali i u vjerskim *Podravskim zvoncima*. Potpisivao se uglavnom različitim pseudonimima, a najčešći je bio Đurđevčan. „Kad se iz represivnoga državnoga sistema dođe u slobodnu zemlju, onda se čovjek malo okuraži“, veli gospodin Čamba. „Dobro da smijem to što me mučilo reći, napisati. Prošla je onda godina za godinom, uvijek je tinjala nada da će se nešto promijeniti i da ćemo se vratiti. Poslije Titove smrti 1980. došli su njegovi nasljednici Milka Planinc i ostali. Ništa se nije mijenjalo sve dok nije došao Gorbačov, on je srušio komunizam, pao je 1989. Berlinski zid. Da Gorbačova nije bilo, ne bi ni ja danas bio u svojoj zemlji. Samo u to vjerujem, da je komunizam srušen tamo gdje je rođen, u Rusiji. A ovo sad, što je naše hrvatsko društvo nesređeno, sve to su ostaci titoizma. Majko moja, samo kad se sjetim svega, što sam sve proživio! Ali osvjetnik nisam bio ni

kad“, tumači nam Slavko Čamba u svojoj kući u *Đurđevečkim peskima*.

Makar je živio u Beču, jednoj od najljepših europskih metropola, njegovo je srce stalno bilo negdje na podravskim širinama. Nostalgija. Kao iseljenik pisao je poeziju i prozu ponajviše na materinjem kajkavskom. Tako danas može reći da mu je pisanje sačuvalo zdravlje, mentalnu higijenu i dalo snagu da iz ljudske patnje izvuče najbolje – ljubav prema bližnjemu.

Mladi Slavko Čamba morao je postati politički emigrant jer je za odsluženja vojnoga roka u JNA, tijekom 1950. godine, osuđen zbog „neprijateljske propagande“. Tri i pol godine proveo je u vojnom zatvoru u Makedoniji, radeći po kazni u kamenolomima u Bitoli i Ohridu. Nisu mu dali mira ni poslije vojske u Đurđevcu, punih šest godina bio je pod prisмотрom policije, imao je zabranu kretanja, privodili su ga i tukli, lomili rebra, tako da su doktori imali posla. Bila su mu oduzeta građanska prava. Nekako je ipak uspio, 1967. godine, pobjeći u Beč lažnom putovnicom. Emigracija je za njega bila jedino rješenje. Godinu kasnije, za njim je došla supruga s djecom koja su od 1969. godine postala đaci bečkih škola. Zbog etikete političkoga emigranta, Čamba se

Sl. 3. Dio Etnografske zbirke Slavka Čamba – kuća (snimila: A. Šikljan).

više nije mogao bez posljedica vraćati u Đurđevac punih 25 godina. Cijelo je vrijeme patio za domovinom. Bez njegove prisutnosti prošla su mnoga događanja, rođenja i krštenja, svadbe rođaka, prijatelja i susjeda, čak su i njegovi roditelji umrli, a on i njegova obitelj nisu mogli biti na sprovodu ocu i djedu Stjepanu (1973. godine). Dvije godine kasnije nisu mogli doći niti na ispraćaj Slavkove majke Doroteje. Kuća u *Peskima* ostala je prazna nakon njihove smrti, tu u njoj su zatvorene za neko vrijeme sve drage obiteljske uspomene.

Vidio je Slavko svijeta, putovao, imao bogat društveni i kulturni život u Beču sa svojom suprugom Rozalijom. Svake godine putovali su u drugu zemlju, vidjeli su Afriku i Ameriku. „*Bilo nam je lepo dok je moja Roza bila živa, šezdeset let smo bili skupa*“, govori Slavko. A kad je došla 1990. godina, srce je vuklo prema rodnom kraju. Vratio se sa suprugom u veliku obiteljsku kuću u *Peskima* čim je Hrvatska postala samostalna država. Njihova djeca, kćerka i dvojica sinova, odrasli i školovani u Beču, sa svojim uspješnim akademskim karijerama i obiteljima, ostali su živjeti u Austriji. Naravno, dolaze u Hrvatsku kad god mogu. I danas su tu, kod oca umirovljenika za blagdane, veselja i obljetnice, na godišnjem odmoru, pomažu mu u njegovim bolestima i tugama, posebno u posljednje dvije godine kako više nema supruge mu Rozalije.

Sjeća se Slavko Čamba svojih bečkih godina i kaže kako je „*nostalgija uvijek bila snažna. Domovina u srcu, falila mi je rodna gruda. S djecom sam u Beču uvijek govorio hrvatski. Oni su prva generacija ‘gastarbajtera’, u obitelji je bilo uobičajeno razgovarati na materinjem jeziku. Kupi-*

li smo si i grobnicu gdje ćemo se pokapati na Zentralfridhofu, to je bečko Centalno groblje. To me je navek ‘žuljalo’. Mislio sam, kako ću u tuđini skončati? A i sinovi su mi rekli ‘Tata, ako otideš doma, bodo te obesili. A tu ipak bomo si skupa’. Konačno, kad se Hrvatska osamostalila, odlučio sam se vratiti, legalno. Tako nikad nisam imao onoga crvenoga ‘pašuša’ bivše Jugoslavije. U Austriji sam imao samo Fremdepasse (putovnica za strance), s tim se moglo putovati samo u Zapadne zemlje. Za Istočne nije vrijedilo, odmah bite uhvatiti. Eto, tak sem došel doma, tu sem se zaplel s tom etnografskom zbirkom, muzejom“, veli gospodin Čamba.

Po povratku kući u Đurđevac, zapisao je u obiteljsku spomenicu: „*1992. godina. Popovratku doma, našel sam u štaglu japino blago: konjska kola, koso, motike, zubače, krampa, rasoje, pluge: orača, kopač, ogrinjača. Tu so bila i konjska sana, doge lojtre, žrd i druge sitnice. To sem sve očistil, obnovil i odlučil čuvati, kakti izno uspomeno. I tu sem vgađal duše svoje za se ono kaj sem vu mladoste prepustil“.*

U zavičaju je započelo za Čambu novo poglavlje života, rasterećenje od svih nevolja, političkih pritisaka i progona. Konačno se mogao posvetiti pisanju i prikupljanju narodnoga blaga. Tu je dočekao i zasluženu austrijsku mirovinu.

Na pitanje gdje je sve prikupljao predmete odgovara kako je svojim autom „*krstario*“, vozio se nekih petnaest-dvadeset godina po Podravini između Koprivnice i Virovitice, najviše uz Dravu i po selima na Bilogori. Gdje god je vidio neku stariju kuću, pitao je *japice* i *majkice* imaju li kakve stare predmete. Često su odgovarali „*Je sinčec, odi tam za izo, v koprive ili v šupo, na kotec, tam si bodeš našel. I tak sem ja kupuval, imal sem mogućnosti. Posle smo to čistili, mazali lanenim uljem. Dolazila je i gospođa Ana Mlinar iz Ministarstva kulture, savjetovala kako voditi zbirku*“, priča sakupljač. Danas više ne bi bilo moguće prikupiti sve ove preslice, kolovrate, struganke i korita, mlince, lampe, mrgodalo, tambure i bajse i sve ostale glazbene instrumente, drevena kola, kočije, alate, nošnje i ruho, postelinje i šlingane vankušnice, namještaj, vinogradarske preše, keramičke čupove, posuđe i brojne druge predmete koje gospodin Slavko Čamba ima u svojoj *Etnografskoj zbirci* u Đurđevcu. Neko vrijeme, u preuređenom štaglju, dijelili su prostor bijeli Slavkov mercedes, gospodska konjska kočija i crna mrtvačka kola koja su na posljednje počivalište vozila Đurđevčane.

Koji mu je najdraži predmet iz zbirke? – „Nared“, odgovara bez razmišljanja, dodajući kako je „na njemu tkala moja baka, moja žena Roza. Svaka seljačka kuća sijala je lan i konoplje. Biljke su se prvo namakale, riljale, predivo se posle trlo na trlice. Žene so, sirote, celo leto delale i imale posta s predivom. Preko zime se je prelo, tkalo platno, fino i debelašno. Drage so mi i tambure. Dok sem bil dečko, tabural sem z dečki tu po sele, kak je to bilo lepo! Pogledam si ja i goričko prešo, puto, barile za vino kaj so japica nosili. Najstareša je kovačnica iz 18. veka, a na vrtu je i mala podravska iža“, nabrojio je Slavko Čamba svoje najdraže eksponate iz zbirke koja broji oko tisuću pojedinačnih primjera. „Ja sem ti to zbirko delal po austrijske mustre. Dedal sem v škole 25 let, pa smo stalno imali ‘ausfluge’, razgledali burge i etnografske slične zbirke v selima koja su manja od Đurđevca. Tam općine i zaklade pomažo, pri nam nema toga“, veli sugovornik.

U samo devet godina od povratka u Hrvatsku, Čamba je prikupio zavidnu zbirku tradicijskih predmeta, alata, namještaja koji svjedoče o ovdašnjem životu u razdoblju od 18. do 20. stoljeća. Zbirka je registrirana 1992. godine, a za javnost je, kao *Etnografska zbirka Slavka Čambe* svečano otvorena 1999. godine na obiteljskom gospodarstvu u Ulici Matije Gupca 47. Pod preventivnom zaštitom Ministarstva kulture zbirka je od 2000. godine. Sva je građa opisana, katalogizirana slikom i riječju u knjizi *Zavičajno blago Slavka Čambe* urednice Anice Šabarić (2007. godine) *Zbirka*, s oko tisuću registriranih eksponata, ubraja se među devet najvećih u Hrvatskoj. S jedne je strane Slavko Čamba ponosan na mnoštvo predmeta koje je sakupio, s druge zabrinut jer se o *Zbirci* treba dnevno brinuti, dočekivati turiste i školske grupe koje dolaze u njegov dom upoznavati stare običaje i tradicionalni život Podravine. Govori kako je nudio *Zbirku* i gradu Đurđevcu, Galeriji *Stari grad*, ali oni odgovaraju kako nemaju sredstava i prostora za to. Zato sad razmišlja o budućnosti, o nekome mlađem tko bi vodio *Zbirku*, da ona ostane zaštićena kakva jest i bude živi svjedok prošlosti. On sam nema rješenje, samo probleme „da to zbirko sad nemrem više ni reprezentirati, zbrinjavati. E, kad bi se bilo kak bi mi šteli“, tumači.

I za vrijeme našega posjeta zatekli smo Slavka u ljetnom ambijentu, u dvorištu, u hladovini, a na stolu je bio blokić s najnovijim stihovima o našoj situaciji, izborima. Svaki dan

Sl. 4. Dio Etnografske zbirke Slavka Čambe – kuhinjska pomagala (snimila: A. Šikljan).

piše. Spomenimo da je jedna od prvih njegovih knjiga proze i poezije *Brazde* tiskana u Mainz (Liber Verlag GmbH, 1979. godine) što je izazvalo još veću represiju UDBA-e nad njim kao iseljenikom, pa je prestao javno objavljivati. Deset je knjiga objavio u vlastitoj nakladi, tek po povratku u domovinu. Glavne teme u njegovim djelima su njegova zapažanja, priče iz starine, đurđevčkoga i emigrantskoga života. Među naslovima su, među ostalima, *Blajburške udovice* (1995. godine), *Vu ono vreme* (1996. godine), *Naša sećanja* (1999. godine), *Moje živlejne* (2000. godine), *Žrtve tudine* (2002. godine), *Ta draga domača reč* (2005. godine), *Đurđevečki kaj* (2010. godine).

Đurđevčani su svom sugrađanu Čambi 2000. godine dodijelili *Zlatnu plaketu grada*, a 2007. godine primio je najviše gradsko priznanje – *Nagradu za životno djelo grada Đurđevca*. Ipak, najveću čast i društvenu zahvalnicu za sve što je učinio za svoj rodni grad doživio je lani, kad je Ogranak Matice hrvatske s predsjednikom, povjesničarom Nikolom Cikom, priredio svečanu proslavu njegova 85. rođendana u Župnom dvoru u Đurđevcu. Bio je to najsrdačniji znak pažnje prema čovjeku, osvjeđenom rodoljubi i baštiniku kakav se sreće jednom u sto godina, zahvala intelektualcu koji je svojim djelom zadužio svoj najdraži zavičaj. I kad mu se riječ HVALA može reći pred njim samim, pred djecom, rodbinom i prijateljima koji ga znaju.